DOI: https://doi.org/10.28925/2025.611
УДК 745/749:75:72.012(477)»18–19»

ПРОЄКТИ ІНТЕР'ЄРІВ ПОЧАТКУ ХХ СТОРІЧЧЯ В ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ КРИЧЕВСЬКОГО, АМВРОСІЯ ЖДАХИ, ОЛЕКСАНДРА САЄНКА

Шишигін Євген Всеволодович
y.shyshyhin.asp@kubg.edu.ua
здобувач аспірантури кафедри
образотворчого мистецтва
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка (Київ, Україна),
ORCID ID: 0009-0005-6813-6224

INTERIOR DESIGNS OF THE EARLY 20TH CENTURY IN THE WORK OF VASIL KRYCHEVSKY, AMVROSIY ZHDAKHA, OLEKSANDR SAYENKO

Shyshyhin Yevhen Vsevolodovitch
y.shyshyhin.asp@kubg.edu.ua
Postgraduate Student, Department of Fine Arts,
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
(Kyiv, Ukraine)
ORCID ID: 0009-0005-6813-6224

Анотація. З-поміж спадку визначних художників-універсалів початку ХХ сторіччя привертають увагу проєкти інтер'єрів Василя Кричевського, Амвросія Ждахи, Олександра Саєнка. Колись їх пошуки в означеній царині було прийнято називати «українським стилем». Хоча, якщо йдеться про національну спадщину, важко пов'язувати подібні експерименти з поняттям великих

європейських історичних стилів. Однак якщо розуміти під ними стилі давніх цивілізацій, що зберігали віками певну герметичність і рафінованість, можливо це тлумачення варто вважати доречним. Позаяк, безсумнівно, перелічені автори прагнули у своїх проєктах інтер'єрів досягти певної стилістичної єдності й уводили низку елементів, що співвідносилися з історичним минулим нашої країни.

Так, Василь Кричевський у 1900-х рр. у будівлі Полтавського земства започаткував традицію оформлення інтер'єрів у національному «Українському стилі», що відповідало тогочасним запитам місцевого населення Східної України. І якщо у першому проєкті йому допомагали видатні художники Сергій Васильківський та Опанас Сластьон, котрі сповідували ідеї розвитку української орнаментики епохи модерну, то надалі, у 1930-х, разом із Петром Костирком митець і архітектор намагався впроваджувати проєкти національного варіанту в межах ар деко, зокрема – інтер'єр вестибюлю заповідника Т. Г. Шевченка у Каневі.

Натомість Амвросій Ждаха залишив акварельні проєкти інтер'єрів українського традиційного житла, а також світлиць у кам'яницях 1910-х рр., котрі зберігаються у його фонді у відділі рідкісної книги в збірці Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки ім. М. Заболотного в м. Києві. У проєктах митець проявив себе як протодизайнер, що комплексно вивчав інтер'єри житла Півдня України, зокрема задунайських козаків, а також подільські наративи, близькі сецесійному закоп'янському стилю, й формував власні проєкти оформлення середовища традиційного житла, в яких намагався урахувати всі потреби часу.

У цьому ряду варто згадати й напрацювання в означеній галузі Олександра Саєнка 1920-х рр., котрий розробляв

акварельні проєкти кімнат з урахуванням дизайну печі, меблів і текстильного декору в стилістиці бойчукізму.

Ключові слова: В. Кричевський, А. Ждаха, О. Саєнко, дизайн інтер'єру, декоративне мистецтво, образотворче мистецтво, типологія, композиція, стиль, колористика, формотворення, декорування.

Abstract. Among the legacy of prominent universal artists of the early 20th century, the interior designs of Vasyl Krychevsky, Amvrosy Zhdakha, and Oleksandr Sayenko attract attention. Once upon a time, their searches in this area were called the «Ukrainian style». Although, when it comes to national heritage, it is difficult to connect such experiments with the concept of great European historical styles. However, if we understand them as the styles of ancient civilizations that have preserved a certain hermeticity and refinement for centuries, this interpretation may be considered appropriate. Since, undoubtedly, the listed authors sought to achieve a certain stylistic unity in their interior designs and introduced a number of elements that correlated with the historical past of our country.

Thus, Vasyl Krychevsky in the 1900s. in the Poltava zemstvo he initiated the tradition of interior design in the national «Ukrainian style», which met the contemporary needs of the local population of Eastern Ukraine. And if in the first project he was helped by outstanding artists Serhiy Vasylkivskyi and Opanas Slastyon, who espoused the ideas of the development of Ukrainian ornamentation of the Art Nouveau era, then in the 1930s, together with Petro Kostyrk, the artist and architect tried to implement projects in the national version within the framework of Art Deco, in particular – the interior of the lobby of the T. G. Shevchenko Reserve in Kanev.

In return, Amvrosy Zhdakha left watercolor designs of the

interiors of Ukrainian traditional housing, as well as living rooms in tenement houses of the 1910s, which are stored in his fund in the rare book department in the collection of the State Scientific Architectural and Construction Library named after M. Zabolotny in Kyiv. In them, the artist showed himself as a proto-designer who comprehensively studied the interiors of the dwellings of Southern Ukraine, in particular the Transdanubian Cossacks, as well as Podolian narratives, close to the Art Nouveau Zakopane style, and formed his own designs for the design of the environment of traditional housing, in which he tried to take into account all the needs of the time.

In this series, it is worth mentioning the work in the specified field of Oleksandr Sayenko in the 1920s, who developed watercolor designs of rooms taking into account the design of the stove, furniture and textile decor in the style of Boychukism.

Keywords: V. Krychevsky, A. Zhdakha, O. Sayenko, interior design, decorative art, fine arts, typology, composition, style, color, formation, decoration.

Вступ. З-поміж унікальних для української проєктної культури розробок інтер'єрів, в яких автори намагалися наблизити українців до розуміння власного стилю в оформленні інтер'єрів початку ХХ століття, осібне місце займають три постаті: Василь Кричевський, Амвросій Ждаха та Олександр Саєнко, спадку яких в означеній царині поки не було присвячено окремих досліджень.

Постановка проблеми. Однак, досі аналіз їх творчості у контексті напрацювань в річищі проєктів середовища традиційного житла українців, кам'яниць і громадської забудови штибу споруд губернських земств та музейних просторів не стали предметом окремої уваги.

Аналіз останніх публікацій. З-поміж матеріалів, за якими можна було побудувати порівняльний аналіз проєктів вітчизняних художників й архітекторів, що працювали у межах «Українського стилю» в епоху модерну й ар деко, насамперед, слід згадати проєкти Полтавського губернського земства визначного митця і зодчого початку ХХ сторіччя Василя Кричевського (нині приміщення будівлі Полтавського краєзнавчого музею, що носить його ім'я) [2], реалізовані в матеріалі, а також окремі інтер'єрні акварельні ескізні пошуки Амвросія Ждахи, відомі за його архівом зі збірки Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки ім. М. Заболотного в м. Києві [1].

При цьому проєкти умеблювання інтер'єрів останнього вказаного художника були введені до наукового обігу на початку 2000-х рр. [3, 62–64; 4, 62–64], а осмислення пізніх проєктів середовища першого з вказаних митців [5] розглядалися О. Школьною на початку 2020-х рр. [9]. Можливість порівняти проєкти інтер'єрів провідних митців України епохи модерну й ар деко з розробками ще одного неперетинного їх сучасника, майстра-бойчукіста Олександра Саєнка, постала завдяки публікаціям 2000-х рр. представників його родини – Ніни Саєнко та Лесі Майданець-Баргилевич [7, 157].

Перелічену спадщину вдалося осмислити у контексті знищених проєктів Києва початку ХХ століття (на прикладі оселі Михайла Грушевського) [6], розвитку Одеської художньої школи [10, 1–265] та течій українського архітектурного модерну Львова, Дніпра, Харкова, що досліджував Віктор Чепелик [8, 1–378], що дозволило зробити висновки про різновиди світобачення й авторського мистецького почерку перелічених майстрів у межах поширення великих європейських історичних стилів означеного відрізку часу.

Мета статті – визначити ключові особливості проєктів інтер'єрів в «українському стилі» відомих вітчизняних художників-універсалів початку XX століття.

Виклад результатів дослідження. Творчий доробок відомих художників України початку XX сторіччя у галузі проєктів інтер'єрів сьогодні є невичерпним джерелом для досліджень протодизайну і дизайну середовища означеного періоду часу.

Найбільш цікавими з точки зору розробки композиції та стилістики в цьому зв'язку є проєкти інтер'єрів Полтавського губернського земства 1903–1908 рр. Василя Кричевського (Рис. 1), який спирався на первинні розробки архітекторів Олександра Ширшова та Володимира Ніколаєва; а також надзвичайно рафіновані акварельні проєкти, не втілені у матеріалі, художника з Півдня України, котрий надихався і закоп'янським сецесійним стилем, коли мешкав на Поділлі у місті Кременці (нині Тернопільської області), Амвросія Ждахи 1908–1911 рр. (Рис. 2).

Рис. 1. Фото інтер'єра вестибюлю та зали земських зборів, зведених за проєктом В. Кричевського. Фото Йосипа Хмелевського 1908 р. Світлина з фондів Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського. Фото з сайту: https://localhistory.org.ua/rubrics/building/budivlia-shcho-zapochatkuvala-ukrayinskii-modern/

Рис. 2. А. Ждаха. Проєкт інтер'єру світлиці в українському стилі. Папір, акварель. Зображення з Архіву з ескізами А. Ждахи в зб. Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки ім. М. Заболотного в м. Києві. Альбоми рисунків.

Обидва означені проєкти були реалізовані майже синхронно, близько 1908 року, і спиралися, з одного боку, на уявлення про спадщину світлиць у теремах києворуського часу (з відповідною орнаментикою), а також на спільну спадщину з країнами Європи, із якими Україна знаходилася у середні віки у межах Великого князівства Литовського і Речі Посполитої.

При цьому і Василь Кричевський, і Амвросій Ждаха приділялиувагупечамвінтер'єрах,якіміджевимелементам, котрі розписувалися; шестигранним дерев'яним дверям зі скошеними верхніми кутами із різьбленими елементами, галереям або меблям (у залежності від функціонального призначення приміщень); орнаментальному оздобленню помешкань (від декору сволоку до підкреслення візерунками всіх архітектонічних членувань віталень), котре апелювало до традицій оформлення кераміки і текстилю окремих регіонів України; сітчастим елементам у протодизайні вікон або перфорованій кладці стін (середньовічні впливи) [1; 2].

У межах візуального ряду подібних ансамблів варто згадати й про шестиповерховий будинок Михайла Грушевського на вул. Паньківська у Києві, що як і будівля Полтавського губернського земства, був перебудований Василем Кричевським 1909 р. та мав різноманітної форми вікон, у тому числі шестигранні зі скошеними верхніми краями.

Про важливість такої конструкції вікон у проєктах інтер'єрів того часу як Василя Кричевського, так і Амвросія Ждахи, у розробці нового архітектурного стилю, писали тогочасні критики мистецтва. Зокрема, Опанас Сластьон зазначав шість принципів нового архітектурного стилю:

• «трапеційний шестикутний проріз дверний чи віконний;

- трицентрова або еліптична арка;
- дах наметового типу; залом на даху;
- галерея, піддашшя чи опасання;
- кручена, звивиста колонка;
- широке застосування кераміки, а також орнаментації» [2].

Всередині такі будівлі мали бути наповнені творами автохтонного мистецтва, традиційними орнаментальними розписами, обличкуванням керамікою, різьбленими елементами й меблями. Автентичні вироби у вказаний період часу сприймалися як джерело збагачення унікального простору. Так, коли проєкт Полтавського губернського земства В. Кричевського переміг у змаганнях різних архітекторів, Опанас Сластьон написав щодо цієї події у листі до визначного літератора, автора словника української мови Бориса Грінченка: «Се ми зробили велике культурне придбання – історичний крок, який буде видно на весь світ!» [2].

Власне таке розуміння значення спадщини існувало до 1930-х рр. і було наявне й у іншого неперсічного митця – Амвросія Ждахи, який на початок ХХ сторіччя представляв не Слобожанщину, а Південь України та Поділля.

Означений художник був знаним експериментатором та займався не лише практичною розробкою інтер'єрів у новій, автохтонній стилістиці в епоху модерну – ар деко, а й вивчав всі їх складові, зважаючи на мистецтвознавче дослідження традиційних українських старожитностей, котре здійснював у межах підготовки курсу з історії вітчизняного мистецтва для студентів Одеського художнього училища. Маючи знання у повсякденні Буджаку, де історично склалося задунайське козацтво, він намагався асимілювати кращі напрацювання народних

майстрів цього регіону та місцевості, де мешкав на межі 1900-х – на початку 1910-х рр. – у м. Кременць на Поділлі.

Означений художник був знаним експериментатором та займався не лише практичною розробкою інтер'єрів у новій, автохтонній стилістиці в епоху модерну – ар деко, а й вивчав всі їх складові, зважаючи на мистецтвознавче дослідження традиційних українських старожитностей, котре здійснював у межах підготовки курсу з історії вітчизняного мистецтва для студентів Одеського художнього училища. Маючи знання у повсякденні Буджаку, де історично склалося задунайське козацтво, він намагався асимілювати кращі напрацювання народних майстрів цього регіону та місцевості, де мешкав на межі 1900-х – на початку 1910-х рр. – у м. Кременць на Поділлі.

Вказані освітні центри України, де здавна знаходилися визначні школи та ліцеї, вплинули на пошук майстром синтезу мистецтв у межах «Українського стилю». Він намагався прикрасити орнаментом у власних проєктах інтер'єрів сволоки, ґзимси, одвірки, віконні отвори, котрі мали трапецієподібні кути, подібно до впізнаваних елементів архітектури Василя Кричевського. Також Амвросій Ждаха приділяв увагу в інтер'єрах живописним й орнаментальним композиціям, співзвучним моді на неофольклорну стилістику епохи модерну та сецесії, традиційним образам козаків-Мамаїв, різноманітним декоративним панно, художньому текстилю, килимарству, вишивці, ошатному сницарському різьбленню, умеблюванню, печам. Ці всі елементи автор у своїх розробках інтер'єрів компонував з урахуванням осучаснення шляхом введення елементів власного творчого почерку.

До початку 1930-х рр., коли в СРСР було оголошено боротьбу з націоналізмом та формалізмом, у межах пошуку

першооснов цього омріяного «Українського стилю», що мав стати актом «Злуки» всіх територій держави, працював і бойчукіст, а також учень Василя Кричевського Олександр Саєнко. Оскільки він займався своїм дизайном інтер'єрів за 20 років після перших перерахованих експериментів, які варто пов'язувати з флоральними пошуками 1900-х – 1910-х рр., то стилістика його розробок, близька одночасно ар деко та конструктивізму, збагачена вже естетичними засадами авангардизму.

Цікавим рішенням майстра стало уведення до власних проєктів інтер'єрів більш раціональних елементів декору, у тому числі панно з фірмовою інкрустацією соломкою, що стали візитною карткою творчості майстра (Рис. 3).

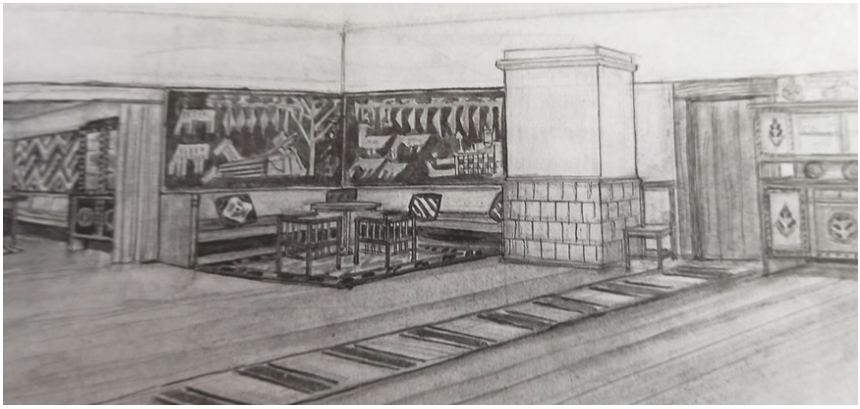

Рис. 3. О. Саєнко. Проєкт кімнати. 1928 р. Папір, акварель. 15,5х32 см. Зображення з книги: Олександр Саєнко: мистецька спадщина і сучасність / авт.-упор. Ніна Саєнко. Київ: Компанія ЛІК, 2009. С. 157.

Хоча в цілому, як і у фахівців старшого покоління, у розробках цього художника прослідковується поєднання декорованих печей, меблів, килимових доріжок, текстильних подушок [7]. Митець, фактично, продовжував

ідеї своїх наставників, творячи «націєтворче мистецтво», наслідуючи ідею Опанаса Сластьона про «всеукраїнське змислення», що мало відчуватися з декору й орнаментики інтер'єрів у синтезі із традиційними вітчизняними творами народного мистецтва [10, 1–265].

Власне, означені три художники, котрі у першій третині ХХ століття піджившлювались у проєктах розробок власних інтер'єрів культуротворчими думками визначних тогочасних зодчих Івана Левинського, Олександра Лушпинського, Дмитра Дяченка, Віктора Троценка, Костянтина Жукова, Опанаса Сластьона, Сергія Тимошенка, Євгена Сердюка (Львів, Дніпро, Харків, Київ, Полтава, Кам'янець-Подільський), проклали місток від «безнаціональної» еклектики до започаткування стилю українського архітектурного модерну [2; 8, 1–378].

Виконуючи проєкти інтер'єрів у стилістиці ар деко після 1932 р. Василь Кричевський вже більше віддавав перевагу космополітичним елементам вирішення, в яких замість вишивки з'являються орнаментальні флоральні візерунки у вітражах вікон. Порівняно з протодизайном вестибюлю в будівлі Полтавського губернського земства 1908 р., його дизайн вестибюлю у заповіднику Т. Г. Шевченка в Каневі 1938 р. (Рис. 4) [2] вражає ритмом розписних кіл із поєднанням кесонованих поверхонь стелі, виконаних у вигляді сот, й зигзагоподібними елементами архітектонічних членувань простору й більш авангардовими плямами розписів, притаманних новому стилю.

Але в цілому у вказаній композиції вже не фіксується той пієтет до народних складових українського побуту, що відзначалися у більш ранніх його проєктах інтер'єрів. Адже після 1932 р. в СРСР вже не можна було демонструвати напоказ прив'язку до усього рідного, бо це загрожувало

фізичним знищенням і звинуваченням у націоналізмі. Тому, не дивлячись, на певні композиційні, колористичні пошуки, вже після першої третини ХХ сторіччя у проєктах інтер'єрів багатьох вітчизняних майстрів була відчутна дистильована чистота ар деко без зв'язку із коренізацією.

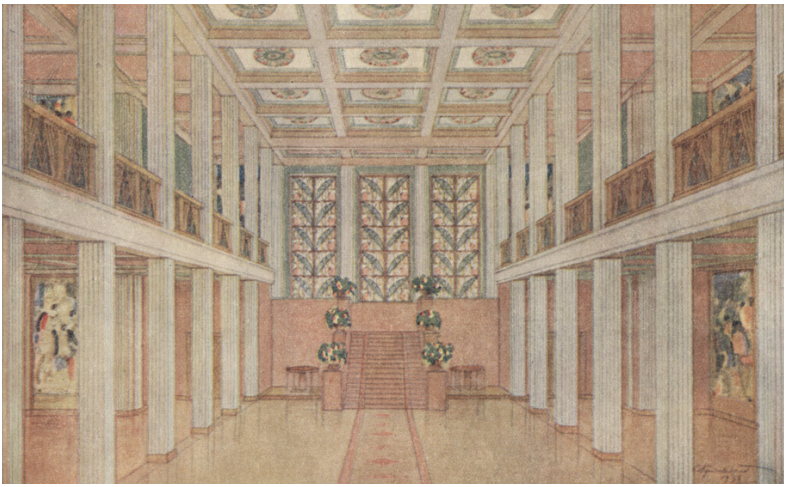

Рис. 4. В. Кричевський та П. Костирко. Проєкт інтер'єру вестибюлю заповідника Т. Г. Шевченка у Каневі. 1938 р. Фото зі статті: Школьна О. Брати Кричевські – новатори і подвижники українського етнодизайну: мат-ли Всеукр. наук.-практ. конф. «Національна модель українського дизайну: до 150-річчя з Дня народження Василя Кричевського», квітень-червень 2023 р. Київ: КНУКіМ, 2023. С. 16–22.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, проєкти інтер'єрів початку ХХ сторіччя в творчості окремих художників набули виразного національного звучання. Одним з перших розпочав свої пошуки у межах стилістики модерну Василь Кричевський, котрий втілив шість засадничих аспектів в ансамблі Полтавського губернського земства. Це були трапецієподібні одвірки і форми вікон, розписи, введення дерев'яних опасань, похідних від київоруської архітектури, елементів

шатрового зодчества й розписної поліхромної кераміки в екстер'єрах та інтер'єрах.

Майже синхронними були пошуки в творчих розробках проєктів інтер'єрів Амвросія Ждахи, який розробляв унікальні сницарські меблі, вводив мотиви мистецтва задунайських козаків із Буджаку, традиційний розпис сволоків та інкрустацію меблів, вишивку, килимові й ткані текстильні елементи, декоративні панно, народну картину.

Надалі збагатив вказані першоджерела у своїх проєктах інтер'єрів учень і послідовник Михайла Бойчука та Василя Кричевського Олександр Саєнко, увівши також предмети, інкрустовані соломкою у свій дизайн авангардно-декоративного звучання.

Надалі, у другій третині XX століття означені експерименти отримали в творчості Василя Кричевського ухил в чисте ар деко космополітичного штибу, однак досвід попередніх кількох десятиліть став культуротворчим і націєтворчим.

Список використаних джерел:

1. Архів з ескізами А. Ждахи в зб. Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки ім. М. Заболотного в м. Києві. Альбом рисунків №8. Мебель в українському стилю. Оригінальні рисунки. Акварелі Амвросія Ждахи. 9 ілюстрацій.

2. Будівля, що започаткувала український модерн. URL: https://localhistory.org.ua/rubrics/building/budivlia-shcho-zapochatkuvala-ukrayinskii-modern/ (дата звернення: 20.04.2025).

3. Вільшанська О. Меблі Амвросія Ждахи. Народне мистецтво. Київ, 2001. №3/4 С. 62–64.

4. Вільшанська О. Меблі Амвросія Ждахи. Народне мистецтво. 2002. № 1/2. С. 62–64.

5. В. Кричевський та П. Костирко. (1938). Проєкт інтер'єру вестибюлю заповідника Т. Г. Шевченка у Каневі. Архітектура України. №3. (Вклейка).

6. Гірич І. (1991–2023). Знищені мистецька збірка і архів Михайла Грушевського в його київській оселі. URL: https://www.i-hyrych.name/Hrushevsky/ArtCollection.html (дата звернення: 20.05.2025 р.).

7. Олександр Саєнко: мистецька спадщина і сучасність / авт.-упор. Ніна Саєнко. Київ: Компанія ЛІК, 2009. 320 с.: іл.

8. Чепелик Віктор. Український архітектурний модерн / упорядник З. В. Мойсеєнко-Чепелик. Київ: КНУБА, 2000. 378 с.: іл.

9. Школьна О. Брати Кричевські – новатори і подвижники українського етнодизайну: мат-ли Всеукр. наук.-практ. конф. «Національна модель українського дизайну: до 150-річчя з Дня народження Василя Кричевського», квітень-червень 2023 р. Київ: КНУКіМ, 2023. С. 16–22.

10. Школьна О. В. Творчість і мистецько-педагогічна діяльність Михайла Жука (перша половина XX століття): дис. на здоб. наук. ступ. канд. мист.; Ольга Володимирівна Школьна, Львівська національна академія мистецтв. Львів, 2008. 265 с.: іл.

References:

1. Arkhiv z eskizamy A. Zhdakhy v zb. Derzhavnoi naukovoi arkhitekturno-budivelnoi biblioteky im. M. Zabolotnoho v m. Kyievi. Albom rysunkiv №8. Mebel v ukrainskomu styliu. Oryhinalni rysunky. Akvareli Amvrosiia Zhdakhy. 9 iliustratsii. [Archive with sketches of A. Zhdakha in the collection of the State Scientific Architectural and Construction Library named after M. Zabolotny in Kyiv. Album of drawings No. 8. Furniture in the Ukrainian style.

Original drawings. Watercolors by Amvrosiy Zhdakha. 9 illustrations].

2. Budivlia, shcho zapochatkuvala ukrainskyi modern. URL: https://localhistory.org.ua/rubrics/building/budivlia-shcho-zapochatkuvala-ukrayinskii-modern/ (data zvernennia: 20.04.2025). [The building that initiated Ukrainian modernism. URL: https://localhistory.org.ua/rubrics/building/budivlia-shcho-zapochatkuvala-ukrayinskii-modern/ (access date: 20.04.2025)].

3. Vilshanska O. Mebli Amvrosiia Zhdakhy. Narodne mystetstvo. Kyiv, 2001. №3/4 S. 62–64 [Furniture of Amvrosiy Zhdakha. Folk art. Kyiv, 2001. No. 3/4 P. 62–64].

4. Vilshanska O. Mebli Amvrosiia Zhdakhy. Narodne mystetstvo. 2002. № 1/2. S. 62–64 [Furniture of Amvrosiy Zhdakha. Folk art. 2002. No. 1/2. P. 62–64].

5. V. Krychevskyi ta P. Kostyrko. (1938). Proiekt interieru vestybiuliu zapovidnyka T. H. Shevchenka u Kanevi. Arkhitektura Ukrainy. №3. (Vkleika). [Interior design of the lobby of the T. G. Shevchenko Reserve in Kanev. Architecture of Ukraine. No. 3. (Paste)].

6. Hirych I. (1991–2023). Znyshcheni mystetska zbirka i arkhiv Mykhaila Hrushevskoho v yoho kyivskii oseli. URL: https://www.i-hyrych.name/Hrushevsky/ArtCollection.html (data zvernennia: 20.05.2025 r.). [The art collection and archive of Mykhailo Hrushevsky in his Kyiv home were destroyed. URL: https://www.i-hyrych.name/Hrushevsky/ArtCollection.html (access date: 05/20/2025)].

7. Oleksandr Saienko: mystetska spadshchyna i suchasnist / avt.-upor. Nina Saienko. Kyiv: Kompaniia LIK, 2009. 320 s.: il. [Oleksandr Saenko: artistic heritage and modernity / author-editor Nina Saenko. Kyiv: LIK Company, 2009. 320 p.: ill.].

8. Chepelyk Viktor. Ukrainskyi arkhitekturnyi modern / uporiadnyk Z. V. Moiseienko-Chepelyk. Kyiv: KNUBA,

2000. 378 s.: il. [Ukrainian architectural modern / compiled by Z. V. Moiseenko-Chepelyk. Kyiv: KNUBA, 2000. 378 p.: ill.].

9. Shkolna O. Braty Krychevski – novatory i podvyzhnyky ukrainskoho etnodyzainu: mat-ly Vseukr. nauk.-prakt. konf. «Natsionalna model ukrainskoho dyzainu: do 150-richchia z Dnia narodzhennia Vasylia Krychevskoho», kviten-cherven 2023 r. Kyiv: KNUKiM, 2023. S. 16–22 [The Krychevsky Brothers – Innovators and Devotees of Ukrainian Ethnodesign: Materials of the All-Ukrainian Scientific-Practical Conference «National Model of Ukrainian Design: To the 150th Anniversary of the Birth of Vasyl Krychevsky», April-June 2023. Kyiv: KNUKiM, 2023. P. 16–22].

10. Shkolna O. V. Tvorchist i mystetsko-pedahohichna diialnist Mykhaila Zhuka (persha polovyna KhKh stolittia): dys. na zdob. nauk. stup. kand. myst.; Olha Volodymyrivna Shkolna, Lvivska natsionalna akademiia mystetstv. Lviv, 2008. 265 s.: il. [Creativity and Artistic and Pedagogical Activity of Mykhailo Zhuk (First Half of the 20th Century): Dissertation for the Degree of Candidate of Arts; Olga Volodymyrivna Shkolna, Lviv National Academy of Arts. Lviv, 2008. 265 p.: ill.].